Eduskunnan lakivaliokunta

HE 119/2018 vp

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 70 §:n ja Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetun lain 6 ja 7 §:n muuttaminen

Asiantuntijakuuleminen 21.9.2018

Erityisasiantuntija, johtaja Anni Karnaranta

Keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on vähentää murhaan, tappoon tai murhan yritykseen syyllistyneiden sekä väkivalta- tai seksuaalirikosten uusijoiden todennäköisyyttä syyllistyä uusiin väkivaltarikoksiin tehostamalla rangaistusajan suunnitelmallista työskentelyä, vankeusaikana vangin yksilöllisiin tarpeisiin vastaavien toimintojen järjestämistä ja ehdonalaisen vapauden aikana tarjottavia tuki- ja valvontatoimenpiteitä.

Selkeä enemmistö vankeusrangaistusta suorittavista henkilöistä on tuomittu väkivaltarikoksista. Usealla vangilla on myös päihdeongelma ja heidän väkivaltainen käyttäytymisensä on tapahtunut heidän ollessaan päihteiden vaikutuksen alaisena. Todennäköisyyden vankilaan palaamiselle on todettu lisääntyvän laitoskertalaisuuksien määrän kasvaessa. Todennäköisyys rikosten uusimiselle puolestaan on korkeimmillaan vankilasta vapautumisen jälkeisinä viikkoina ja kuukausina.

Esityksessä esitetään tehostettavan väkivalta- tai seksuaalirikosten uusijoiden sekä ensi kertaa murhasta, taposta tai murhan yrityksestä tuomittujen väkivaltariskin arviointia. Riski- ja tarvearvio esitetään tehtäväksi systemaattisesti kohderyhmään kuuluvien henkilöiden rangaistusajan suunnittelun yhteydessä. Riski- ja tarvearvion perusteella laadittavassa rangaistusajan suunnitelmassa ennakoitaisiin vankeusaikaisten toimintojen lisäksi tarvetta kohonneen riskin johdosta tehtävälle väkivaltariskin arvioinnille ennen ehdonalaista vapautumista. Nykytiedon valossa väkivaltariskin arvioinnin apuna käytettävät menetelmät ovat kohtalaisen luotettavia. Lain tasolla ei kuitenkaan määriteltäisi, miten riskiarvio tulisi tehdä, mutta kohderyhmän oikeusturvan näkökulmasta olisi tärkeää hyödyntää strukturoituja ja Rikosseuraamuslaitoksessa yhtenäisesti määriteltyjä arviointimenetelmiä. Arvioinnin tulisi perustua monipuoliseen tiedonkeruuseen, vangin yksilöllisten olosuhteiden huomioimiseen, haastatteluihin ja muunlaiseen asiantuntemukseen.

Tällä hetkellä elinkautisvankien arvioinnissa käytettävän arviointimenetelmän kliinistä osuutta koskevan arvion tekemiseksi tarvitaan arvioitavan terveystietoja. Arvioitavat kokonaisuudet sisältävät muun muassa tietoja henkilön päihteidenkäytöstä, vakavan mielenterveyden häiriön oireista, persoonallisuushäiriöistä, traumaattisista kokemuksista, epävakaudesta ja esimerkiksi hoidon hyväksymisestä ja hoitovasteesta. Arvion tekeminen ei kuitenkaan edellytä varsinaista lääketieteellistä osaamista. Oikeudesta Rikosseuraamuslaitoksen tietojen saantiin arvioitavan henkilön terveystietojen osalta esitetään säädettäväksi tarkkarajaisesti ja täsmällisesti Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa.

Myös säännönmukaista ohjautumista tarkoituksenmukaisiin uusintarikollisuutta vähentäviin toimintoihin esitetään tehostettavaksi väkivalta- tai seksuaalirikoksiin syyllistyneiden henkilöiden kohdalla. Korkeariskisten väkivalta- tai seksuaalirikollisten rangaistusaikaisessa kuntoutuksessa olisi tehtävä uusimisriskin vähentämiseksi kohdennettua, systemaattista ja strukturoitua vaikuttavuustyöskentelyä. Työskentely voisi olla yksilö- tai ryhmämuotoista ja sille olisi luotava selkeä jatkumo vankeuden jälkeiseen ehdonalaisen vapauden aikaan, jolloin kuntoutumistyöskentelyä tulisi myös jatkaa.

Lisäksi ehdonalaisen vapauden valvonnan käyttöalaa esitetään laajennettavaksi riskiarvion perusteella kohderyhmään kuuluvien vankien osalta. Uudesta valvontaan asettamisen edellytyksistä säädettäisiin yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa siten, että tulevaisuudessa valvontaan asettaminen olisi mahdollista murhasta, taposta tai murhan yrityksestä ensi kertaa vankeusrangaistusta suorittavien sekä väkivalta- tai seksuaalirikoksesta vankeusrangaistusta suorittavan ja aikaisemmin samankaltaisesta rikoksesta tuomitun rikoksenuusijan kohdalla. Edellytyksenä valvontaan asettamiselle olisi, että henkilön riski syyllistyä uuteen väkivalta- tai seksuaalirikokseen on arvioitu korkeaksi. Uusi arvioituun uusimisriskiin perustuva valvontaan asettamiselle esitettävä peruste olisi harkinnanvarainen. Päätös valvontaan asettamisesta puolestaan on säädetty muutoksenhaunalaiseksi jo tällä hetkellä. Suuri osa nyt puheena olevista tuomitusta asetetaan valvontaan yli vuoden pituisen koeajan perusteella. Uusi peruste olisi kuitenkin tarkoitettu ensisijaiseksi kohderyhmän kohdalla siten, että he myös tulisivat väkivaltariskiarvioinnin piiriin.

Esityksen tavoitteiden saavuttamiseksi tärkeää olisi väkivalta- tai seksuaalirikoksista tuomituille rangaistusajan suunnitelmien laatiminen eri vaiheissa siten, että väkivalta- tai seksuaalirikosriskin arvioiminen, vankeusaikaiset toiminnot ja ehdonalaisen vapauden valvonnan sisällöt muodostaisivat yhdessä tuomitun kanssa suunnitellun kokonaisuuden. Tärkeää myös olisi, että päihdepalveluiden ja muiden tukitoimenpiteiden saatavuus turvattaisiin ehdonalaisen vapauden valvonnan aikana yhteensovittamalla rangaistusaikaiset toiminnat muiden kotikunnan tarjoamien sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa eri viranomaisten palveluita koskevissa säädöksissä tarkoitetulla tavalla.

Esityksen valmistelu ja taloudelliset vaikutukset

Esityksen keskeisiä ehdotuksia on valmisteltu yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen ja Vankiterveydenhuollon yksikön edustajien kanssa. Lausuntokierroksella annettujen lausuntojen johdosta esitystä muokattiin tarkentamalla kohderyhmää ja tietojen luovutukseen oikeutettujen virkamiesten piiriä esityksen lakiehdotuksissa ja säännösten yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Esityksen ehdotukset rangaistusajan suunnitelmallisen työskentelyn, vankeusaikana vangin yksilöllisiin tarpeisiin vastaavien toimintojen järjestämisen ja ehdonalaisen vapauden aikana tarjottavien tuki- ja valvontatoimenpiteiden tehostamiseksi edellyttävät voimavaroja Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskuksiin, vankiloihin ja yhdyskuntaseuraamustoimistoihin. Edellä esitetyn perusteella esityksestä aiheutuu Rikosseuraamuslaitokselle lisäkustannuksia yhteensä 1 332 900 euroa vuodessa. Esityksestä aiheutuvat kustannukset katetaan valtiontalouden kehyspäätösten ja valtion talousarvion mukaisten määrärahojen puitteissa.